

TÜRKÇE VE URAL-ALTAY MESELESİ

THE CONCEPT OF TURKISH AND URALIC LANGUAGES

Şahin BaranoğluP

ÖZET

Dil, göstergelerden kurulu bir sistemdir ve bu alanda yapılan çalışmalarda somut sonuçlara ulaşmak güçtür. Çeşitli dil ailelerini belirlemek üzere yapılan karşılaştırmalı dil çalışmaları, yaklaşık üç asırdır devam etmekte fakat Ural-Altay dil ailesinin dolayısıyla Türkçe'nin dil birliği açısından kökenine gidilememektedir. Altayistlere bakılınca, böyle bir teorinin muhayyel (?) kalmasının nedeni, açıklıkla görülecektir. Son yüzyıllarda, dilciliğin uluslararası politikanın bir oyuncuğu olduğu gerçeğini kabul etmeliyiz. Hint-Avrupa dilciliğinin tapu-tahsis belgesini hazırlayanlar, bir dil ailesi oluşturmadaki ana ölçüleri Ural-Altay dil ailesi için neden kullanmazlar sorusuna cevap vermelidir.

Anahtar Kelimeler: Dil, Etimoloji

ABSTRACT

Language is a system which consists of signs. Therefore, it is difficult to reach the abstract conclusions. Many studies have been made since ages, in order to specify the various family languages however, it is impossible to find the etymology of Turkish. We should accept that in recent years, the language has been a game in the hands of international policies. It is arguable that, why the linguists who prepared the main measures of the Aryan languages are being indifferent when it comes to Turkish.

Key Words: Language, Etimology

Kâinat, bilgi vasıtası ile münasebetleri sa lanan varlıklar bütünüdür. Çğüdü ve ö renme kaynaklı bilgiler, varlıklar dünyasını anla ma sistemleri ile doldurmu tur. Bu sistemlerin en geli mi i de göstergelerden kurulu dildir.

Kelime veya kelime grupları vasıtasıyla varlıkları belirleriz, onları kâinat bütününden ayırır, "bilgi" haline getiririz, cümlelerle de ifade ederiz. Ses tabiidir, sesin anlamlı birime dönü mesi onu sosyal yapar ve böylelikle kelime olu ur. Anlam ta imamaları bakımından bütün ba lı morfemler ve tabii ki edatlar hatta birle ik fiiller kuran yardımcı fiiller, sosyal olan kelimedenden ziyade tabiatın malı olan sese yakındır. Ba lı morfemlerin asıl morfemlere göre tabii i bizi, cümle söz konusu oldu unda cümleye göre kelimenin de sosyal olu una ra men ba lı morfemlere daha yakın durdu u sonucuna götürür. Çünkü kelimeler mermi gibidir, kendini ate leyecek mekanizmadan ayrı, sözlükte durduklarında çakıl ta ından farksızdırlar. Kelimeyi sözlükten alır cümleye yerle tirirsek dilin, dolayısıyla kelimenin varlı ı gerçeikle ir. Dolayısıyla mahiyeti itibarı ile dil

çalı malarında somut sonuçlara ula mak güçtür. Seussoure'den bu yana dil çalı malarının esasları kelime-tu la, cümle-yapı benzetmesi üzerine belirlenmi tir. Sözlük malzemesinin daima ikinci planda kaldı ı bu çalı malarda elde edilen sonuçlar çok zaman netle tirilememi ancak bir "teori" olarak ortaya konabilmi tir. Türkçenin de içinde bulundu u dil grubu için bu yüzden Ural-Altay Dilleri Teorisi genel adı altında çalı malar yapılmakta ve söz konusu diller Ural-Altay Dil Grubu olarak adlandırılmaktadır.

Yazı dilleri ancak bin be yüzü yıllara dayanan Finlilerin Fin-Ugor dillerinin tarihi üzerine daha Hint-Avrupa dilcili inin Grimmlerce 1730'larda tesadüfen ke finden önce ba layan çalı maları, yine yazı dilleri 1400'lere ancak dayanan Macarlann-Macarlar 1001'de, Finliler de 1400'de Hıristiyan olup ayrılmı lardır-yurt tutu maceralarını tesbit gayretleri sayesinde ata diyarımızda, Çin'de, Tibet'te, Sandor Kosoma yol açıcılı ında yaptıkları geziler ve nihayet Bopp tarafından ilkin ekillendirilen Hint-Avrupa dilcili inin serpilmesi, Sinoloji çalı maları ve

* Bu yazıdaki ço u görü ü hocam Prof. Dr. Günay Karaa aç ve Dr. Mustafa Oner'den dinledim. Sadece yazar adı vererek yapılan alıntılar u iki kaynaktır. : Az i Ya - Olcas Süleyman , çev. N. Sefero lu , haz. K.V.Nerimano lu , F.Türkmen , M.Öner, Ankara - 1992 ve "Ural - Altaycanın Anlamı", T. Sebeok, E.Ü. Türk Dili ve Edb. Ara tırmaları Dergisi VII. sayı, (1993) çev. Prof. Dr. Günay Karaa aç. **¹ Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. f ürk Dili ve Edebiyatı Bölümü Ara tırma Görevlisi

Türkoloji bir hüdayi-nabit kabilinden üzerinde
yapılmı her çalı madan ıslık sesleri yankılansa da
ö

Türk kitabelerinin metni ise bu günün canlı dili gibi seslenmektedir. Dilcilerin kelimelerin eskiyip öldü ü eklindeki teorileri Hint-Avrupa sözlü ünün geli mesi üzerindeki gözlemlere dayanır. Onlar ayrı ayrı dillerin tarihinin kendisine mahsus yönlerini dikkate almadan, bu iddiayı ba tan sona bütün dillere tatbik etmi lerdir. Tabiat bilimcileri aya "araba "gönderiyorlar,bizim anlı dilci ise "araba"nın ne oldu unu izah edemiyor".

Daha sonra O.Süleyman, bu kompleks sonucunda fizikçiyi örnek alan dilcinin ne kadar komik duruma dü tü ünü, bir fizikçiye göre insan tasavvurunun tecrübe dı ı de il, bilakis tecrübenin ürünü oldu unu, dilcilikte ise tecrübenin yerini adeta mistik bir mirasa bıraktı ını, hiçbir ilimde dilcilikteki kadar güçlü "ecdat kültüm"nü bulunmadı ını, bütün bu sebeplerle dil için çok özel bir çalı ma metodu uygulamak gerekti ini anlattıktan sonra tek tanrılı dinlerdeki mutlak iradenin cüz'i iradeye olan galebesini öyle vurgular:

"V. . Lenin 'Felsefe Defteri' nde insan idrakinin dünyayı bir bütün olarak kavrayamayaca ını göstermi tir. nsan maddi dünyanın ayrı ayrı yönlerini idrak eder, devamlı bir ekilde birinden di erine geçer. Bu durumda daima kavranılan bir yönü bir tarafı oldu unu unutarak onu mutlakla tırması tehlikesi vardır.

Bu durum dilcilik için de ileri sürülebilir. Hint-Avrupa dilleri üzerindeki mü ahedelerin sonuçları genelle tirerek bütün dünya dillerine uygulandı ı zaman bu metodun ne kadar yanlı oldu u açıkça ortaya çıkacaktır."

nsan dü ünçesindeki bu zavallılı ın Hint-Avrupa dilcili indeki tezahürünü de öyle örneklendirir: Bir dil ailesi için tesbit ya da farz edilen ata dildeki kelime hazinesi, o dillerin öz varlı ıdır, alıntı olamaz. Bugün neredeyse Ahd-i Atik'in 20. Asır dilbilimine uyarlanmı ekli sayılabilecek Nostratik görü bu durumu bütünüyle yalanlar. O. Süleyman, bu hükmü verenlerin Türkçe ile Hint-Avrupa dillerini kar ıla tırmaları durumunda at gözlü ünü atacaklarını u ekilde açıklar: Türk dilinde birinci onluktaki sayılar Hint-Avrupa dillerinin sayı adlarına uygun gelir. Aynı dillerdeki bazı birle ik sayılar da türkçeden alınmı tır. Latince çekim sistemi sadece Türkçe çekim sistemi ile izah olunabilir. Türkçede saygı ve ihtiram manasına çokluk eki olarak kullanılan "-ter" ekinin mother, father, sister, brother gibi akrabalık isimlerinin men eini dü ündürdü ü ortadadır.

Bu görü leri öne sürdükten sonra yazar N. Y. Marr'dan u alıntıyı yapar: "Türkçe ve Türk iveleri meselesi bir kuyudur ama Hint-Avrupa dilcilerinin kuyusundan u farkı vardır: Onlar

kendi sahalalarında çok derinlere indiler, imdi bu yoldan dönmek isteseler bile imdiye kadarki iddialarını yerle bir etmeden bunu ba aramazlar. Kendi dil sistemlerinin derinli ine nüfuz etmeyi ba aramamı olan türkologlar ise bu sistemin kar ısında sfenks önünde durur gibi dikilip kalmı larıdır. Her ikisinin ortak tarafı, metodlarının ekli karakter ta ıyor olmasıdır. Dilci türkologlar zengin bir malzeme denizinde seslerin maddi gerçekliklerini hiç bir zaman itibar etmeden daha çok Türklerin ayrılmadıkları yerlere dört elle sarılarak zengin Türk dilini, Türklerin veya kendi sosyal geleneklerine ba lı olan di er akraba halkların ya ayı ı, sosyal hayatı ile ba layamazlar.

Macar ve Finlilerde dil çalı maları bizden çok eski ve esaslıdır. 1.9. asırda Fin-Ugor filolojisi hakkında tetkikler bir dil ailesi te kili noktasına vardı. Bu noktadan sonra isim babası Castren elan

1. Üç Altay dilinde de mü terek hiç bir ek yoktur.

2. Sayılar arasında ba ka dil ailelerinde bulunan benzerlik Altay dillerinde yoktur.

3. Yine ba ka dillerin aile sayılma ölçüsü olan ortak adlandırmalar bu dillerde yoktur.

Tesbit edilen benzer unsurlar da unlardır:

Ses uyumu, artıkel bulunmayı ı, kelimedede cinsiyet bulunmayı ı, dillerin hepsinin eklemeli olu u, isim çekiminde iyelik kullanılması, hepsinde fiil eklerinin zengin olu u, yardımcı unsurların daima esas unsurdan önce gelmesi, sayı sözlerinden sonra çokluk ekinin gelmeyi i, mukayesenin ablatifle yapılması, menfi hareket için hususî bir fiil eklinin bulunması, ayrı bir soru ekinin bulunması, ba laç yerine fiil eklerinin kullanılması.

Schott'un görü lerinden hareketle olu turulan Kar ıla tırılmalı Metod ilk önce Altay dillerine Sauvageot tarafından uygulanmı tır, ancak bu çalı ma çok tenkide u ramı tır.Zira söz konusu dillerden sadece türkçenin 8. asırda yazılı belgesi vardır daha sonra Mogollarınki 13. asır, di erleri çok sonradır.Bu malzeme yetersizli ine bir de Kar ıla tırılmalı Metot'un en mühim ölçüsü olan ses denkle melerine sıkıca sarılan diltçilerin dürbünle bakmak yerine dürbüne bakmak gibi, sese kulak verirken kelimedede müsafireten bulunan anlamı ihmal etmelerini; bugünden düne gitmek için her türlü imkan hazırken hep bir erken ba lama tarihi verme kolaylı ma kaçarak malzeme eksikli ini bu duruma bahane, dili de nesne adetmelerini; son yıllarda Belagat'in Delâlet bölümünü "Göstergebilim" adı altında geli tirmeye çalı tıkları halde " iirde hikmet, beyanda sihir vardır." hadis-i erifinde ifadesini bulan parol -varlık yani idea münasebetindeki metafizik tarafı seçemeyi leri; sanattaki Ekspresyonizmin dil çalı malarına uyarlanması, bir anlamda dilin bütünlü ü içinde kaybolu demek olan Yapısalcılık'ta tefrite varan hassasiyetleri yüzünden malzeme eksikli i gibi güçlükleri bertaraf etme gayesi ile geli tirilen ç hya (Internal Reconstruction) metodunun söz konusu dillere uygulanamayımı veya eksik uygulanımı eklersek böyle bir dil ailesinin niçin kurulamamı oldu u bir kez daha anla ılımlı olur.

Bütün bunlara yukarıda bahsedilen politik saplantıları ve söz konusu dillerin tarih içinde çok az de i ime u radıklarını da ilave ettikten sonra bu

konuyu yine Sebeok'tan u alıntı ile noktalayalım: " ndo-German Dil Ailesinin üyeleri arasında hiçbir zaman aramadı ımız böyle bir yakınlı ı, bu diller arasında da aramamalıyız. Bilhassa fince ve samoyetçe ile türkçe arasında hem ekil hem de unsur benzerlikleri oldu u yolundaki çok eskiden beri ileri sürülmü olan görüş , ancak imdilerde kabul edilmi tir. Sözüünü etti im benzerliklerin (veya uygunlukların) anlamı udur: Dilcilerin ileri sürdükleri bu dillerin ortak bir dilden oldu u iddiasının isbatı gelecek nesillere bırakılmalıdır. Bana göre, bu diller çe itli dallara ve bir çok aileye ayrılırlar; fakat bunların hepsi ortak bir sınıf veya bir soya aittirler; çünkü bunlar arasında ndo-german ve di er diller arasındaki ba lardan daha kuvvetli ba lar vardır.Bu ili kilerin temelleri üzerinde duran pek çok bilim adamı gibi ben de Fince, Samoyetçe, Türkçe, Mo olca, Tunguzca gibi dillerin bütününe imdilik kaydıyla 'Altay Dilleri' adını veriyorum."

Önümüzdeki yılların Altayistik'in ve Türkoloji'nin dünya dilcili inin dolgu malzemeli i konumundan kurtulması için umut yüklü oldu unu söyleyebiliriz. Dil ailesinin kurulamayı ı malzeme yetersizli ine ba lanırken malzeme yetersizli inin nedenleri üzerinde niçin durulmadı ı artık anlaşılmaktadır. Altay kavimlerinin hepsi tarihin büyük bir kısmını göçebe olarak ya amı lardır, co talyaları daima de i mi tir. Bunun yamsıra, mesela 20.asırda bu kavimlerden sadece Japon dilini konu anlar yüzde yüz hürriyet içinde idiler. Türk dilinin konu uldu u co rafya Avrupa kıtasından büyüktür; sadece Türkiye Cumhuriyeti bu yüzyılı ba ımsız ya adı.

Stendall "Roman caddede gezdirilen aynadır" der. Dil ve dil üzerine yapılan çalı maları da bu ölçünün dı ında tutmamak lazım. Gerçi Andre Gide, Dostoyevski gibi acıyı ve zorlukları dil ve edebiyatın besleyicisi sayarak " yi duygularla kötü edebiyat yapılır." der, ama bu, dil çalı maları için geçerli bir durum de ildir; zira bu sahadaki çalı maların öteki sahalarda dı ında ihtiyacı olan gerçeklikle maruz kaldı ı gerçekler arasındaki ters Orantı olmasına en az ihtimal verileni olması en kesin olan haline getiriveriyor. Günümüzde, Amerika ba ta olmak üzere bütün dünyada yapılan çalı malar genellikle artık bunların bilincinde olarak yürütülmekte ve gün geçtikçe söz konusu dilleri kapsayan bir ailenin te kili yolunda olumlu adımlar atılmaktadır. En azından artık böyle bir dil birli inin varlı ı yoklu u de il, varolu ya da kurulu ekli tartışılmaktadır.